

به نام خدا

معرفی و راهنمایی کلی طرح درس «انواع ادبی» و جایگاه آن
در میان درس‌های دیگر:

هدف کلی این درس آشنایی با انواع ادبی دنیا و
چگونگی استقلال یا ارتباط آثار ادبی با یکدیگر است. موضوع
اصلی این درس طبقه‌بندی ادبیات و کوشش در راه درک
ارتباط آثار ادبی و پیدا کردن نظم و قانون در بین آنهاست.

در این درس در مورد آثار ادبی از جمله حماسه، غنا،
ادبیات نمایشی، ادبیات تعلیمی، قوالب شعری و دگرگونی‌های
تاریخی آنها بحث می‌شود.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

کتابخانه الکترونیکی **PNUEB**

WWW.PNUEB.COM

نام درس: انواع ادبی.

تعداد واحد درسی: ۲

نام منبع درسی: انواع ادبی

مؤلف: سیروس شمیسا.

نام تهیه کننده اسلاید: دکتر احمد علی

جعفری (عضو هیأت علمی دانشگاه).

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۲

انواع ادبی در ردیف سبک‌شناسی و نقد ادبی یکی از اقسام جدید علوم ادبی است. موضوع اصلی آن طبقه‌بندی کردن آثار ادبی از نظر ماده و صورت در گروه‌های محدود و مشخصی است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۳

در انواع ادبی این پرسش مطرح است
که آیا هر اثر ادبی برای خود وجود
مجزا و مستقلی دارد و یا می‌توان
بین گروه‌هایی از آنها ارتباط و
تشابهی یافت.

احمدعلی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۴

انواع ادبی یکی از شعبه‌های بسیار مهم ادبیات است که مخصوصاً در سالیان اخیر که دید علمی بر همه شئون فکری بشر تأثیر نهاده است مطمح نظر محققان ادبیات قرار گرفته است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۵

در انواع ادبی هدف اصلی
طبقه‌بندی کردن برحسب
ساختمان آثار ادبی و مختصات
درونی و ساختاری آنهاست.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۶

در ادبیات غرب از تلفیق تراژدی و کمدی
نوع جدیدی موسوم به تراژدی - کمدی
tragicomedy به وجود آمده است که
ارسطو در کتاب «فن شعر» از آن سخن
نگفته است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

شاهنامه از آنجا که به طرح داستانهای اساطیری و ملی قوم ایرانی پرداخته است جنبه حماسی دارد. و برای طرح مطالبی مفصل در حدود شصت هزار بیت ناچار بوده است قالب مثنوی را اختیار کند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۸

در سده‌های نخستین ادب فارسی حماسه
و قصیده تفوق داشت و بعدها به علی
که مشروحاً در مباحث تاریخ ادبیات و
سبک‌شناسی مذکور است نوع ادبی غزل و
غنا در سده‌های ششم و هفتم جای
حماسه و قصیده را گرفت.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۹

روکرت مستشرق معروف آلمانی
با ترجمه غزلهایی از مولانا در
سال ۱۸۱۹ قالب غزل فارسی را
در ادبیات آلمانی مرسوم کرد.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۰

یکی از بحث‌های قدیمی در این باب
تقدیم تاریخی حماسه بر غناست (و
البته برخی برعکس استدلال
کرده‌اند) و یا در شعر فارسی قصیده
پیش‌تر از غزل بوده است.

احمدعلی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۱

شکلوروسکی Shklovsky یکی از
فرمالیستهای روسی می گوید که اشکال
جدید هنری از تغییر شکل انواع پست تر
به وجود می آیند. مثلاً رمانهای
داستایفسکی از تعالی رمانهای جنایی به
وجود آمده است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۲

جمال زاده و صادق هدایت در
نگارش برخی از داستان‌های
عامیانه و فولکلوریک استفاده
کرده‌اند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۳

در یکی از فرضیه‌های مربوط
به پیدایش غزل گفته شده
است که منشاء آن ترانه‌های
عامیانه بوده است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۴

نوع ادبی داستان کوتاه در ایران بر
اثر تقلید از نمونه‌های غربی، بعد از
مشروطیت به وجود آمده است و
قالب رباعی در ادبیات قدیم عربی
وجود نداشته است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۵

با توجه به این که اکثر اشعار و دیوان
کبیر مولانا در قالب غزل است چنین به
نظر می‌رسد که از نوع غنایی باشد. اما
دقت بیشتر ما را به برخی از مختصات
حماسی در غزلیات او راهنمایی می‌کند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۶

با توجه به این که اکثر اشعار دیوان
کبیر مولانا در قابل غزل است چنین به
نظر می‌رسد که از نوع غنایی باشد. اما
دقت بیشتر ما را به برخی از مختصات
حماسی در غزلیات او راهنمایی
می‌کند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۷

در مطالعات ادبی گاهی با آثار مهمی
سروکار داریم که از دیدگاه ماده ادبیات
کاملاً جزو ادبیات محسوب نمی‌شوند.
مثلاً تاریخ بیهقی که هرچند از جنبه‌های
ادبی خالی نیست اما از نظر ماده جزو
تاریخ است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۸

مثنوی معنوی که بیشتر جنبه
فلسفی (عرفانی) دارد تا ادبی.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۹

گاهی اطلاق یک نوع ادبی به
دستهای از آثار از نظر قوت و ضعف
فرق می کند مثلاً آیا شاهنامه
فتح علی خان صبا همان قدر حماسی
است که شاهنامه فردوسی؟

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۲۰

انواع ادبی ترجمه Literary genres است. ژانر
در فرانسه به معنی نوع است و در
انگلیسی هم با همین تلفظ فرانسه به کار
می‌رود. اصل آن گویا لغت یونانی گنز
است که به عقیده برخی با جنس عربی
هم‌ریشه است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۲۱

سابقہ انواع ادبی مثل غالب
علوم ادبی بہ آثار ارسطو و
هوراس رومی Horace می رسد.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۲۲

در نزد قدمای غرب انواع عمده ادبی عبارت بودند از:

۱. حماسی Epic

۲. غنایی Lyric

۳. نمایشی dramatic

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۲۳

در دوران معاصر انواع جدیدی به
انواع ادبی سابق افزوده شد: داستان
بلند، داستان کوتاه، بیوگرافی،
خاطره‌نویسی، مقاله‌نویسی و از این
قبیل.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۲۴

غیر علمی ترین طبقه بندی کردن، طبقه بندی کردن آثار ادبی به نظم و نثر است. زیرا در آن به خاصه های ماهوی ادبیات توجه نشده است. آن گاه نظم را به شعبی و نثر را نیز به شعبی تقسیم کرده اند و غالباً به مشخصات ظاهری توجه داشته اند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۲۵

کوششهای جدید بیشتر مبتنی بر
طبقه‌بندی کردن آثار ادبی به
لحاظ خاصه‌های ماهوی و
ساختمان درونی است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۲۶

گوته در ضمائم دیوان شرقی خود آثار شعری
را چنین طبقه‌بندی می‌کند:

«شعر بیش از سه نوع نیست: آن که با
وضوح و روشنی داستانی را بیان می‌کند آن
که از شور و هیجان منبع می‌گیرد و آن که
کاری فردی و شخصی را تجسم دهد.»

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۲۷

نورتروپ فرای Northrop Frye ادیب
معروف کانادایی در کتاب «تشریح نقد
ادبی» به چهار نوع عمده ادبی معتقد
است: نمایشی dramatic، پهلوانی heroic،
هجایی Satiric و غنایی Lyric

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۲۸

نقد بر مبنای انواع ادبی

نقد نوعی genre criticism بدین معنی است که در مطالعه اثری توجه داشته باشیم که نوع ادبی آن اثر چیست و در این نوع برحسب سنت چه قراردادهایی باید ملحوظ شود.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۲۹

تا عصر منوچهری مسمط همان شعر
چهارخانه یا مسجع است و منوچهری
به ابتکار خود یا تحت تأثیر ادبیات
عرب در آن دخل و تصرفی کرد و
نوع جدید مسمط را به وجود آورد.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۳۰

نقد نوعی هرچند یک طریقه سنتی در
برخورد با آثار ادبی است و منشاء آن
به فن شعر ارسطو می‌رسد، اما در
قرن حاضر دوباره مورد توجه واقع
شده است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۳۱

در عهد یونانیان باستان و همچنین در
زمان نئوکلاسیکها عقیده بر این
بود که اگر کسی نوع یک اثر ادبی را
بداند در مورد خود آن اثر هم
اطلاعاتی خواهد داشت.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۳۲

با توجه به قراردادهای حماسه بود
که الکساندر پوپ، حماسه طنز
mock-epic نوشت و در آن
قراردادهای حماسه را وارونه کرد و
به مسخره گرفت.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۳۳

کمتر اتفاق می افتد که بتوان اثری را با ذکر نوع آن چنان که باید و شاید معرفی کرد. زیرا هنوز تقسیم بندی های ما و یا به عبارت دیگر مصطلحات انواع ادبی جامع و دقیق نیستند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۳۴

تقسیم‌بندی غریبان از ادبیات که
مبتنی بر آراء ارسطو (و هوراس) در
کتاب فن شعر است جنبه معنایی دارد
و از این رو جهانی است یعنی در
همه جا کم و بیش صدق می‌کند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۳۵

تقسیم‌بندی ما در ایران صورتی بوده
است و شعر را با توجه به تعداد ابیات
و وضع قوافی و از ریوی شکل
بیرونی به غزل و قصیده و قطعه و
رباعی و... تقسیم کرده‌اند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۳۶

باید قوالب شعری را هم در انواع
ادبی مطرح کرد زیرا به هر حال
نوعی طبقه‌بندی است و باعث
تمیز گونه‌های شعری می‌شود.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۳۷

قصیده که معمولاً قالب مدح بوده
است قالبی از برای مضامین حماسی
است. با این فرق که قهرمان این
حماسه راستین نیست (ممدوح).

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۳۸

قصیده‌های غیرحماسی در
تاریخ قصیده جنبه ثانوی
دارند و طیفی از قصیده
محسوب می‌شوند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۳۹

هرچند طبقه‌بندی شعر در ادبیات ما
کلاً برحسب صورت بوده است، اما
گاهی به ندرت در آثار قدما به انواع
مختلف معنایی هم برمی‌خوریم.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۴۰

خاقانی در قصیده معروف مردف به
عنصری می گوید که از ده شیوه شاعری،
عنصری فقط یک شیوه را که «طرز مدح
و طراز غزل» باشد به کار گرفت و از
«تحقیق و وعظ و زهد» سخن نگفت.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۴۱

در کتب ما از نثر مرسل (ساده) و
مسجع (موزون) و فنی و مصنوع
(یک نوع آن ترسل است) سخن رفته
است که آن هم بیشتر صبغه
سبک‌شناسانه دارد.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۴۲

باید توجه داشت که انواع ادبی
نظامی است بین سبک‌شناسی و
تاریخ ادبیات و نقد ادبی و مباحث
آن در پاره‌ای از جهات با نقد ادبی و
سبک‌شناسی درهم می‌آمیزد.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۴۳

در این که قدما به مفهوم ادبی توجه
داشته‌اند شکی نیست چنان که ظهیر
فاریابی در قصیده شکواییه خود گوید:

ز شعر، جنس غزل خوشتر است و آن هم نیست
بضاعتی که توان ساختن بر آن بنیاد

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۴۴

در کتب قدیم هیچگاه مستقلاً
به بحث در انواع ادبی پرداخته‌اند
و این وضع تا دوران ما همچنان
ادامه داشته است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۴۵

حماسه (به فتح اول) که در لغت به معنی دلاوری و شجاعت است، از قدیمی‌ترین انواع ادبی است. حماسه شرح تاریخ قبل از دوران تاریخی است. گزارشی است از اوضاع روزگاران نخست.

احمدعلی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۴۶

حماسه هر ملتی بیان کننده
آرمانهای آن ملت است و
مجاهدات آن ملت را در راه
سربلندی و استقلال برای نسل‌های
بعدی روایت می‌کند.

احمدعلی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۴۷

حماسه‌های قدیمی بیشتر منظومند،
اشعار روایی (منظومه) که در باره
مساییل جدی زندگی مردم باستان
با سبکی عالی و فاخر سخن
گرفته‌اند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۴۸

اسم دیگر حماسه، شعر پهلوانی است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۴۹

از آنجا که حماسه خاطره‌هایی دور
از دوره‌های نخستین است، به
صورت شفاهی سینه به سینه نقل
می‌شد تا وقتی به ضرورت مکتوب
شده است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۵۰

حماسه هرچه جدیدتر مکتوب شده
باشد، با لایه‌هایی از منطق و آیین و
رسوم عصر پوشانده می‌شود و به
مقتضای دوره کتابت
تغییراتی می‌کند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۵۱

یکی از محاسن شاهنامه این است که
فردوسی حتی المقدور می کوشیده در
بافت‌های کهن دست نبرد. به
خوانندگان می گوید که بسیاری از
داستان‌هایش جنبه رمزی دارد.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۵۲

بسیاری از اشاره‌های اساطیری و حماسی اصیل قدیم به صورت دست نخورده در شاهنامه باقی مانده است، مانند سوگند خوردن به خورشید که مربوط به دوران میهن‌پرستی است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۵۳

جنگ رستم و اسفندیار یک غزوه
و جنگ مذهبی است و اسفندیار
نوآیین می خواهد دین زردشتی را
به زور به رستم مهرپرست عرضه
کند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۵۴

معمولاً معنای حماسه را توسعه داده و آن را به آثاری که در یکی از ابعاد دارای روح حماسی باشند نیز اطلاق می کنند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۵۵

با این که قریب چندین هزار سال از تمدن بشری می گذرد تعداد حماسه های اصیل، از تعداد انگشتان دست تجاوز نمی کند، زیرا فقط برخی از اقوام بزرگ قدیم دارای حماسه بودند.

احمدعلی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۵۶

اعراب منظومه‌های بلند حماسی ندارند
و آنچه در نزد آنان حماسه خوانده
می‌شود عبارت از قصاید و قطعاتی
است که در مفاخره سروده‌اند و به
هنگام جنگ قبایل به عنوان رجز خوانده
می‌شود.

احمدعلی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۵۷

حماسه مربوط به دورانی است که
قبایل متعدد متحد شده و برای
دست یافتن به استقلال و ثروت و
غنایم به کشورهای دیگر و دشمنان
تاخته‌اند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۵۸

قبایل عرب تا ظهور اسلام
متحد نبوده‌اند و مفهوم ملیت
در ذهن آنان وجود نداشته
است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۵۹

هرچند ارسطو مقام حماسه را بعد از
تراژدی قرار داده بود اما نویسندگان
رنسانس آن را عالی‌ترین نوع ادبی
می‌دانستند این عقیده تا قرن
نوزدهم شایع بود.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۶۰

حماسه‌های سنتی که به آنها حماسه‌های
ابتدایی یا نخستینه و حماسه‌های شفاهی
نیز گویند. این حماسه‌ها در زمان‌های
قدیم شکل گرفته‌اند. مثل ایلید و
اودیسه، مهابهارات و رامایانا.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۶۱

حماسه‌های تاریخی یا مکتوب یا ادبی به صورت استادانه‌آی بر مبنای حماسه‌های قدیمی ساخته شده‌اند. در این گونه حماسه شاعر موضوعی را ابداع می‌کند یا آزادانه از موضوعات قدیمی سود می‌جوید.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۶۲

حماسه اساطیری که قدیمی‌ترین و اصیل‌ترین نوع حماسه است. این نوع حماسه مربوط به دوران ماقبل تاریخ است و بر مبنای اساطیر ساخته شده است. مثل حماسه سومری گیل‌گمشر.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۶۳

ایلیاد و اودیسه، ایاتکار زیریران
و قسمت‌هایی از تورات، رامایانا
و بهاراتا را هم می‌توان حماسه
اساطیری دانست.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۶۴

حماسه‌های پهلوانی که در آن از زندگی
پهلوانان سخن رفته است. حماسه پهلوانی
ممکن است اساطیری داشته است مثل
زندگی رستم در شاهنامه و ممکن است
جنبه تاریخی داشته باشد مثل ظفرنامه
حمدالله مستوفی.

احمدعلی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۶۵

در حماسه‌های پهلوانی،
قهرمان یک پهلوان مردمی
است و برای او مرگ بهتر از
ننگ است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۶۶

حماسه‌های اخلاقی همان حماسه‌های
دینی است و حتی می‌توان بدان حماسه
فلسفی هم گفت. زیرا در آنها مسایل
عمیق تفکر بشری از قبیل مرگ و زندگی
و خیر و شر مطرح شده است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۶۷

در ایران هم بعد از حملات خانمان سوزی
از قبیل حمله غزان و مغول و تیموریان
زندگی درونی و درون گرایی بر زندگی
بیرونی و برون گرایی غالب آمد و
حماسه‌های عرفانی جای حماسه‌های
پهلوانی را گرفت.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۶۸

حماسه‌های عرفانی خاص ادبیات فارسی
است. در این گونه حماسه قهرمان بعد از
شکست دادن دیو نفس به پیروزی که
جاودانگی از طریق فنا فی الله است دست
می‌یابد مثل حماسه حلاج در
تذکره‌الاولیا.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۶۹

منطق الطیر عطار نیشابوری
هم یک حماسه عرفانی
است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۷۰

در ادبیات اروپایی به نوعی از
حماسه که با آن حماسه طنز و
مسخره گویند، قایلند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۷۱

بودلر می گوید: حماسه طنز آن است که
از زندگی امروزه ابعاد حماسی آن را
استخراج کنیم و به خود نشان دهیم که
چگونه با کراوات و چکمه‌های
واکس زده شاعرانه زندگی می کنیم و
بزرگیم.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۷۲

نوعی حماسه مسخره داریم که
قهرمان آن به اصطلاح یک «پهلوان
پنبه» است مثل رمان معروف
دایی جان ناپلئون از ایرج پزشک‌زاد.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۷۳

مهابهاراتا و رامایانا. مهابهاراتا سروده
صدها شاعر در ازمنه مختل است
(بیشتر از ۲۰۰ قبل از میلاد تا ۲۰۰
بعد از میلاد) که به وسیله ویاسا Vyasa
جمع‌آوری شده است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۷۴

رامایانا را در قرن سوم قبل از میلاد
والمیکی Valmiki سروده است و
سرگذشت راما (یکی از تجسدهای
ویشنو خدای هند) است. این حماسه
در مراسم دینی خوانده می‌شد.

احمدعلی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۷۵

ایلیاد و اودیسه هردو از همر.
ایلیاد در ۲۴ فصل شرح
هفته‌های آخر جنگ‌های ده‌ساله
یونان و تروا است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۷۶

آنهئید Aeneid . آنهئید سروده
ویرژیل (۷۰-۱۹ قبل از میلاد)
داستان آنه آس Aeneas جد
افسانه‌ای رومی هاست .

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۷۷

اعراب منظومه‌های بلند حماسی در حول و حوش پهلوانان ملی نداشته‌اند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۷۸

قدیمی ترین حماسه انگلیسی بیوولف
Beowulf است که در قرن هشتم میلادی
منظوم شد و در آن صحنه‌هایی از قبیل
کشتن غول دریایی و اژدها به دست
قهرمان ترسیم شده است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۷۹

حماسه معروف دیگر انگلیسی بهشت
گمشده Paradise lost اثر میلتن
(۱۶۷۴-۱۶۰۸ میلادی) شاعر
نابینای انگلیسی است. قهرمان این
حماسه حضرت آدم است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۸۰

حماسه آلمانی‌ها سرود نیبلونگن
Nibelungen است از شاعری
نامعلوم در قرن دوازدهم. قهرمان
آن زیگفرید روئین‌تن است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۸۱

ایتالیایی‌ها هم چند حماسه
از قبیل رهایی اورشلیم و
کمدی الهی دارند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۸۲

کمدی الهی Divine Comedy اثر دانته
در اوایل قرن چهاردهم تصنیف
شد. بخش اول آن داستان دوزخ،
بخش دوم داستان اعراف و بخش
سوم داستان بهشت است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۸۳

در مورد حماسه‌های ایرانی و
شرح تفصیلی هریک رجوع
شود به کتاب ارزنده
حماسه‌سرایی در ایران.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۸۴

گرشاسب نامه اسدی طوسی مانند
ایلیاد و اودیسه یک موضوع واحد
دارد و در مورد یک قهرمان است
حال آن که شاهنامه مجموعه‌ای از
حماسه‌های مختلف است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۸۵

منبع اصلی شاهنامه خدای نامه (خوتای
نامک) است که در عصر ساسانیان
تدوین شده بود و از این رو از بسیاری
از اساطیر موجود در اوستا از قبیل
مهر و آناهیتا سخن نمی گوید.

احمدعلی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۸۶

حماسه‌های اساطیری منثور ایرانی

۱. کارنامه اردشیر بابکان در پهلوی
۲. شاهنامه ابوالموید بلخی و ابومنصوری
(که هردو از بین رفته‌اند)
۳. داستان‌های اسکندر، داراب‌نامه

احمدعلی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۸۷

حماسه‌های پهلوانی منشور ایران

داستانهای سمک عیار و حسین
کرد شبستری

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۸۸

حماسه‌های تاریخی منظوم ایران

۱. ظفرنامه حمدالله مستوفی
۲. شهنشاه‌نامه صبا

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۸۹

حماسه‌های پیش از اسلام مربوط به مجد و عظمت ایران، و خاطرات پیروزی اقوام آریایی بر قبایل بومی همسایه است و حماسه‌های بعد از اسلام (مخصوصاً حماسه‌های عرفانی) نتیجه شکست ایرانیان از اعراب و مغول و امثال ایشان است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۹۰

علت تدوین و کتابت حماسه‌ها در
قرن چهارم عکس‌العمل روحیه
شکست خورده ایرانیان است که در
تاریخ منجر به نهضت شعوبیه و
قیام‌های ملی مذهبی شده است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۹۱

عالی ترین و اصیل ترین انواع حماسه، حماسه های اساطیری و پهلوانی است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۹۲

اسطوره همان واژه‌ای است که در
زبان‌های فرنگی به دو شکل story (قصه)
و History (تاریخ) به جا مانده است. و
این می‌رساند که اقوام قدیم از اسطوره
دو نوع تلقی داشته‌اند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۹۳

اسطوره مطالبی است که ژرف
ساخت آن حقیقت و تاریخ
(البته در عصر مردمان کهن) و
روساخت آن افسانه باشد.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۹۴

اسطوره همان مذاهب منسوخ ملل قدیم
است که امروزه کسی به صورت
خودآگاه بدانها اعتقادی ندارد. اما به
صورت ناخودآگاه در بسیاری از رفتار
و پندار ما مؤثر است.

احمدعلی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۹۵

در زبان یونانی قدیم هر داستان یا
هسته اصلی داستان یعنی داستان‌های
بدون شاخ و برگ میتوس Mythos
گفته می‌شد و به راست یا دروغ
بودن آن توجهی نداشتند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۹۶

روئین‌تن کسی است که هیچ حربه‌ای بر او اثر ندارد. نیروهای مافوق طبیعی او را شکست‌ناپذیر کرده‌اند. و فقط یک جای بدن او روئینه نیست، ینی یک نقطه ضعف و نقص (flaw) دارد.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۹۷

بالدر Balder هم در افسانه‌های کهن
اسکاندیناوی روئین‌تن است و همه
عناصر سوگند خورده‌اند که به او آسیب
نرسانند جز گیاهی حقیر موسوم به دبق
و همین گیاه است که سرانجام بالدر را
می‌کشد.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۹۸

اسفندیار پهلوان نام‌آور ایرانی هم
روئین‌تن است. زردشت اناری به او
خورانده و او را روئینه کرده بود.
(زردشت به برادر اسفندیار، پشتوتن نیز
جامی شیر خورانده بود و پشتوتن بدین
وسیله عمر جاوید یافته بود.)

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۹۹

رستم وقتی ببریان را برتن
می کند آسیب ناپذیر
می شود.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۰۰

قهرمانان پس از کشتن دشمن،
خون او را می نوشیدند تا نیروی او
را به خود منتقل کنند، گویی خون
را همان روح یا ناقل روح
می دانستند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۰۱

پس از مغلوب کردن دشمن، جگر گاه او
را می شکافتند و جگر را می جویدند زیرا
جگر را منبع خون می دانستند. چنان که
وحشی به دستور هند جگر خوار، پهلوی
حمزه عم پیغمبر اسلام را شکافت.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۰۲

گودرز در جنگی که به خونخواهی
سیاوش و هفتاد و دو فرزند و نوه خود
می کند پیران ویسه را می کشد و سپس
خون او را می نوشد:

فرو برد چنگال و خون بر گرفت
بخورد و بیالود روی ای شگفت

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۰۳

به زبان رمز گفته شده است که
خداوند هزار و یک اسم دارد و یکی
از آنها اسم اعظم است. یعنی
چنان که باید و شاید نمی توان
خداوند را شناخت.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۰۴

در تورات خداوند در جواب
موسی که می گوید تو
کیستی، می گوید من همانم
که هستم.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۰۵

جادو گران برای از بین بردن
کسی، اسم او را بر کاغذی
نوشته، می سوزانند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۰۶

در حماسه معمولاً پهلوان اسم
خود را نمی گوید چنان که
رستم هم اسم خود را به
سهراب نگفت.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۰۷

در حماسه، حیوانات نقش‌های بزرگی دارند و نمی‌توان آنها را جانوران معمولی به شمار آورد.

رخش اسب عادی نیست. با شیر می‌جنگد و در برخی از جنگ‌ها خود تصمیماتی اخذ می‌کند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۰۸

در بهرام‌یشت مرغی است موسوم به
Varenjine که مرغ مرغان است. اهورامزدا
به زردشت گفت که پر او را به تن خود
مالد تا تعویذ او باشد. و اگر پری یا
استخوانی از او را با خود داشته باشد،
آسیب‌ناپذیر می‌شود.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۰۹

در حماسه عرفانی منطق الطیر، سیمرغ خداست.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۱۰

در حماسه گیل گمش گیاهی است
که خاصیت جاودان کنندگی دارد
اما پیش از آن که گیل گمش بدان
دست یابد ماری آن را می رباید.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۱۱

در حماسهٔ آدم و حوا، درخت
ممنوعی است که هر که از
میوه آن بخورد به نیک و بد
معرفت می‌یابد.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۱۲

رستم هنگام جنگ با اسفندیار پانصد
ساله است. تولد او غیر معمولی است
و پدر او کسی است که در کوه
خدایان (البرز) به وسیله نیروی
خدایی (سیمرغ) پرورده شده است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۱۳

در حماسه‌های عرفانی،
قهرمان بعد از وصول به فنا
فی الله جاودانه می‌شود.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۱۴

رستم هنگام آخرین کشتی
گرفتن با سهراب، از خدا
می خواهد ه زور قبلی او را به
او باز گرداند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۱۵

مباحثه ایوب با خدا از
زیباترین بخش‌های تورات
است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۱۶

در داستان رستم و اسفندیار،
اسفندیار قهرمانی است که به
وسیله نماینده اهوره مزدا (زردشت)
روئین تن و شکست ناپذیر شده
است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۱۷

آدم در بهشت گمشده میلتون
نماینده نژاد بشری است و آشیل
در ایلیاد و رستم در شاهنامه از
قهرمانان قومی و ملی هستند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۱۸

آدم قهرمان بهشت گمشده هم در
جهنم است و هم در بهشت.
شیطان در مقام یک قهرمان حماسی
می تواند همه جا باشد جز در قلب
مؤمن.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۱۹

ارسطو می نویسد «در تراژدی باید امور عجیبه خارق العاده را البته وارد کرد اما در شعر حماسی حتی ممکن است تا به امور غیر معقول هم که خود از مهم ترین مصادر امور خارق العاده است رفت.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۲۰

قهرمان حماسه در هر بخش از
زندگی خود با یک ضدقهرمان مواجه
است. رستم درگیر افراسیاب است،
اهوره مزدا درگیر اهریمن

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۲۱

در حماسه‌های عرفانی، قهرمان باید از «عقبه»‌های بسیار سفر کند و به عبارت دیگر باید از هفت خوان که هفت وادی سیر و سلوک است، عبور کند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۲۲

قهرمان حماسه اعمال بزرگی انجام
می‌دهد که اهمیت ملی یا حکمی دارد.
مثلاً جنگ‌های رستم با افراسیاب تورانی
اهمیت ملی دارد اما در حماسه‌های
عرفانی که ستیز انسان با خود مطرح است
مسائل حکمی در میان است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۲۳

در حماسه گیل گمش
قدیم‌ترین فکر فلسفی یعنی
تقابل مرگ و زندگی به نمایش
گذارده شده است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۲۴

کی از صحنه‌های مهیج هر حماسه نبرد
تن به تن قهرمان با خصم اصلی و یا عوامل
اوست.

چنانچه نبرد تن به تن رستم با اشکبوس
کشانی از عالی‌ترین بخش‌های شاهنامه
است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۲۵

در حماسه‌های مذهبی و فلسفی
هریک از طرفین می‌کوشد با استدلال
و طرح سؤالات پیچیده دیگری را
محکوم کند و از این رو ژرف‌ساخت
مناظره، حماسه است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۲۶

در حماسه معمولاً با صحنه‌هایی از
پیشگویی مواجهیم.

سام زنده بودن زال را در کوه البرز خواب
دید. جاماسب کشته شدن اسفندیار را به
دست رستم برای گشتاسب پیشگویی
کرد.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۲۷

در حماسه‌های عرفانی، قهرمان
سرانجام بر دیو نفس (یا
اژدهای نفس) چیره می‌آید.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۲۸

در برخی از حماسه‌ها، شاعر با یکی از
الهه‌گان شعر (Muse) تماس می‌یابد و از او
سؤال می‌کند و جواب الهه بدان سؤال
حاسی آغاز شعر است.
چنان که در بهشت گمشده میلتون چنین
است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۲۹

در حماسه با عینیت و اقتدار و
سادگی و عظمت مواجهم.
زندگی رستم و بیشتر پهلوانان
شاهنامه در عین سادگی همراه با
عظمت و با وقار است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۳۰

در شاهنامه بیشتر با مسائلی که
جنبه عینی دارد مواجهیم و همه
جا سخن از اقتدار و قاطعیت و
عظمت است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۳۱

قدیمی ترین حماسه‌ای که امروزه در
دست است حماسه سومری
گیل‌گمش Gilgamesh است که در
حدود سه هزار سال قبل از میلاد
پدید آمد.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۳۲

گیل گمش حماسه مرگ و زندگی است، از
نخستین تفکرات فلسفی در باب مرگ است
که به سبک حماسی بیان شده است.
گیل گمش به این نتیجه می‌رسد که حال که
نمی‌توان جسم را جاوید کرد باید روح را
جاودانه ساخت و به دنبال نام نیک رفت.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۳۳

دومین حماسه کهن جهان
ایلیاد و اودیسه همراه است که
قدمت آنها به حدود هشتصد
سال پیش از میلاد می‌رسد.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۳۴

برخی از جمله هگل گفته‌اند که
موضوع اصلی حماسه ایللیاد
نشان دادن خشم اخیلوس قهرمان
اصلی حماسه، است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۳۵

همه محققان در این نکته
متفق القول اند که سبک حماسی
سبکی فاخر و جزیل است که باید در
آن عظمت هم از نظر لفظ و هم از
نظر معنی چشمگیر باشد.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۳۶

در ادبیات فارسی حماسه در سبک
خراسانی است و مختصات لفظی
همان سبک را دارد، یعنی در آن
الفاظ کهن و خشن که بیشتر فارسی
است، به چشم می خورد.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۳۷

در حماسه قهرمانان به حیوانات
مهیبی چون ازدها و نهنگ و فیل و
شیر تشبیه می‌شوند و به اصطلاح
این اسامی استعاره مصرحه از پهلوان
است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۳۸

دیگر از مختصات مهم سبک
حماسی کاربرد فراوان «اشیاء
حماسی» است: بوق و کوس،
دشت، کوه، خود، کبر، پولاد، تیر،
گرز، خون، نعره، خفتان

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۳۹

موضوع و داستان در حماسه به
نحوی است که جلب توجه می کند
و از این رو لازم نیست شاعر آن را
در زبان به نحوی بازسازی کند تا
توجه خواننده بدان جلب شود.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۴۰

رضاقلى خان هدايت با توجه به
مسأله بدیع شعر اسدى طوسى و
فتح على خان صبا را بر فردوسى
ترجیح نهاده است.

احمدعلى جعفرى عضو هیأت علمى دانشگاه

۱۴۱

اغراق در حماسه جزو ذات شعر است نه
یک صفت بدیعی. زیرا حماسه یا جنبه
اساطیری دارد و با اعمال محیرالعقول
همراه است و یا پهلوانی است و متضمن
بهادری ها و جنگ آوری ها است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۴۲

در حماسه یک نکته این
است که قهرمان باید
ملی باشد.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۴۳

اسکندرنامه نظامی از نظر ادبی اثری
بسیار والا است اما نظامی اسکندر
گجستک (ملعون) را که یک انیران
(غیرایرانی) است قهرمان حماسه کرده
است و از این روست که اثر او با همه
والایی، رواجی نیافته است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۴۴

اشتباه در گزینش قهرمان در
شاهنشاهنامه صبا هم می بینیم. چطور
می توان فتح علیشاه را که مکرراً از
روس ها شکست خورده است به عنوان
قهرمان حماسی به مردم معرفی کرد؟

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۴۵

بعضاً در متون عرفانی از روایات و احادیثی استفاده می‌شود که جنبه حماسی دارند از قبیل کشتی گرفتن شیطان با عمر و مسلمان شدن شیطان به دست پیغمبر اکرم

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۴۶

ادب غنایی در اصل اشعاری است که احساسات و عواطف شخصی را مطرح کند. این گونه اشعار - که کوتاه بود - در یونان باستان با سازی به نام لیر نواخته می شد و از این رو در زبان های فرنگی به اشعار غنایی لیریک Lyric می گویند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۴۷

لیریک را در عصر ما (شاید به تبع
عرب‌ها) که به شعر عاشقانه و عاطفی،
الشعر الغنایی می‌گویند به ادبیات غنایی
ترجمه کرده‌اند و به دو معنی اشعار
عاشقانه و بزمی به کار برده‌اند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۴۸

مراد از اشعار لیریک در ادبیات
اروپایی شعری است که کوتاه و
غیرروایی باشد و در آن گوینده فقط
احساسات خود را بیان کند و از این
رو مرثیه هم جزو ادب غنایی است.

احمدعلی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۴۹

شعر لیریک ممکن است عاشقانه
باشد، در این صورت به آن Love
Lyric می گویند که همان شعر
عاشقانه یا تغزلی یا غزل است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۵۰

در غزل قهرمان معشوق است و
شاعر او را بهانه کرده و گلایه‌ها
و آرزوها و احساسات خود را
مطرح می‌کند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۵۱

ارسطو در تقسیمات خود از
ادب، شعر غنایی را مطرح نکرده
است اما شارحان و دنباله‌روان
ارسطو بدان اشاره کرده‌اند.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۵۲

شعر غنایی در دو معنی به کار
می رود:

۱. بیان احساس و عواطف شخصی
۲. اشعار عاشقانه

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۵۳

دوران ارج و رواج ادب غنایی
مربوط به گسترش تمدن و ایام
شهرنشینی است و از این رو غنا
نسبت به حماسه متأخر است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۵۴

ادبیات قدیم عرب در عصر
چادرنشینی و زندگی شبانی و بدویت
جنبه حماسی دارد و بعد از ظهور
اسلام و گسترش شهرها و شهرنشینی
است که غنا و تغزل رواج می یابد.

احمدعلی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۵۵

ادب حماسی مربوط به دورانی است
که بشر زندگی گروهی داشته است
و در آن از تضاد فرد با اجتماع و
تنهایی و بیان احساسات مربوط به
تنهایی و تضاد خبری نیست.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۵۶

ادب غنایی مربوط به دوره‌هایی است که بعد از شکل گرفتن اجتماعات و شهرها و پیدا شدن نظامها و رسیدن به فردیت (individuality) بشر خود را در تضاد با اجتماع و قوانین یافته است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۵۷

مهم‌ترین فرق بین حماسه و غنا
در نگرش بیرونی و درونی است.
ادبیات غنایی نگاه درونی شاعر
به جهان است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۵۸

در ادبیات فارسی چندین منظومه عالی
داستانی وجود دارد مثل ویس و رامین، لیلی
و مجنون، خسرو و شیرین که نه کوتاه هستند
و نه غیر روایی بلکه یک داستان بلند عاشقانه
را روایت می کنند. در این داستانها موضوع
اصلی وصال و فراق است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۵۹

در ادب حماسی شاعر در داستان
تصرف می کند و همین طور است در
ادب دراماتیک اما در شعر غنایی،
شاعر امیال و آرزوهای خود را در
قصه دخالت می دهد.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۶۰

یک معنی اشعاری است که بیان احساس و عواطف می کند در این صورت شاعر با نگاهی عاطفی، به مسائل درونی خود رنگ فلسفی و جامعه شناسی می دهد.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۶۱

اشعار عاشقانه در ادبیات ما سه نوع است یا با معشوقی زمینی مواجهیم (مثلاً در غزل عاشقانه یا لفظی مانند غزل سعدی) یا با معشوق آسمانی (مثلاً در غزل عارفانه یا معنوی مانند برخی از غزلیات مولانا) و یا با معشوقی که گاهی زمینی است و گاهی آسمانی.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۶۲

زن مطرح در شعر غنایی
در اصل یک ایزد – بانو
است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۶۳

در ادب غنایی پیشرفته (ادب
عرفانی) با معشوقی خیالی و
اساطیری مواجهیم که در واقع
زمانی و دست‌یافتنی نیست.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه

۱۶۴

از آنجا که غزل فارسی در سبک عراقی است. زبان ادب غنایی ما پر از صناعات بدیعی و تشبیه و استعاره و مجاز است، لغات نسبت به سبک خراسانی نرم‌تر و تراش خورده‌تر است، درصد لغات عربی زیادتر است.

احمد علی جعفری عضو هیأت علمی دانشگاه